

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการผลการวิจัย การจัดการความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา : กรณีศึกษาโรงเรียนท่าช้างราษฎร์บำรุง สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1.1 การศึกษารวบรวมความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ จากการดำเนินกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งครู นักเรียนและชาวบ้าน ได้บอกเล่าข้อมูล ความรู้ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพืช จำนวน 194 ชนิด ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสัตว์ จำนวน 25 ชนิด และข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเห็ด จำนวน 8 ชนิด ความรู้ดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ใช้เป็นอาหาร ยารักษาโรค

5.1.2 ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำมาวิเคราะห์และพิจารณาโดยการมีส่วนร่วมของครู นักเรียน และผู้แทนชุมชน จัดทำเป็นชุดการเรียนรู้เรื่อง ความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน ซึ่งผู้ที่สนใจเรียนรู้สามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากชุดการเรียนรู้ฉบับนี้ หรือใช้ประกอบในการเรียนการสอนได้ ในชุดการเรียนรู้นี้ แบ่งเป็น 5 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ความหมายและความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ

ส่วนที่ 2 ความหลากหลายของระบบนิเวศในชุมชน

ส่วนที่ 3 ตัวอย่างการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในชีวิตประจำวัน

ส่วนที่ 4 การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชนบ้านหนองหอย หมู่ 3

ตำบลท่าช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

ส่วนที่ 5 ทดสอบความเข้าใจ และแนวทางตอบคำถาม

5.1.3 จากกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีความเห็นไปในสอดคล้องกันว่าเกิดความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของแหล่งความรู้ในชุมชน มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และได้เสนอแนวทางในการจัดการความรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ว่าหน่วยงานของรัฐควรช่วยสนับสนุนด้านงบประมาณ ควรมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีผู้ที่รับผิดชอบที่แน่นอน และให้ประชาชน และเยาวชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น

5.2 อภิปรายผล

จากการดำเนินกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการเล่าเรื่องและศึกษาในสถานที่จริง ความรู้ที่ได้อาจส่วนใหญ่ได้จากการซักถามจากผู้รู้ และผู้รู้ก็เล่าเรื่องจากประสบการณ์ของตนเองให้ฟัง ครูและนักเรียน และชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม ให้ความสนใจและกระตือรือร้นในการรับฟังเรื่องเล่า ผู้ที่ได้รับฟังเรื่องเล่าหลายคนบอกว่า มีหลายเรื่องที่เพิ่งจะได้รู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ ทำให้รู้และเข้าใจเรื่องราวในชุมชนมากขึ้น อีกทั้งความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพก็สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย

จากผลที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับ วิจารณ์ พานิช (2549) ซึ่งได้เสนอว่าวิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ฝังลึกซึ่งผูกพันกับประสบการณ์ หรือการปฏิบัติ วิธีที่ดีที่สุดคือการเดินทาง เพื่อขอให้ผู้มีความรู้ทำให้อู หรือฝึกหัดด้วยกัน และการเล่าเรื่อง ก็เป็นเทคนิคหนึ่งที่สามารถใช้ถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์ได้ดี ผู้รู้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุได้กล่าวแสดงความรู้สึกว่ามีคุณภาพภูมิปัญญาและดีใจมากที่ได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ มีคนเห็นความสำคัญของความรู้ที่ตนมี

การศึกษาในสถานที่จริงช่วยให้เกิดความเข้าใจ ใส่ใจและเพลิดเพลินในการเรียนรู้ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ ครูและนักเรียนเกิดแนวคิดที่จะใช้ความรู้และทรัพยากรในท้องถิ่น ในการจัดการเรียนการสอน เช่นทำโครงงานวิทยาศาสตร์ เรื่องการทำไวน์จากผลเล็บเหยี่ยวเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนวิชาชีววิทยา การจัดกิจกรรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชนแบบบูรณาการ ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยตระหนักถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ และได้ร่วมกันเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงาน การจัดการความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน สอดคล้องกับการวิจัยเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ ในพื้นที่ชุ่มน้ำลำน้ำมูลจังหวัดสุรินทร์ โดยสุขใจ สมพงษ์พันธุ์ และคณะ(2548) ซึ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม จากตัวแทนชุมชน ตัวแทนภาครัฐ นักเรียนนักศึกษา มีการสัมภาษณ์ปราชญ์ท้องถิ่น และสนทนากลุ่ม พบว่าปราชญ์ท้องถิ่นทุกท่านที่ร่วมงานวิจัยมีความภาคภูมิใจ และมีความสุขที่ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ต่างๆ และสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมโดยผู้นำชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า “เวทีเรียนรู้” เป็นเครื่องมือหนึ่งในการกระตุ้นให้ผู้นำชุมชนเกิดกระบวนการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมด้วยตนเอง ทำให้เกิดการค้นพบกำหนดเป้าหมาย พัฒนาทักษะ และสร้างแรงจูงใจในการฟื้นฟูองค์ความรู้และต่อยอดองค์ความรู้ใหม่จากรุ่นสู่รุ่น เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาที่เอื้อให้เกิดการจัดการความรู้ได้แก่ การสร้างพื้นที่เรียนรู้ รวมไปถึงการรังสรรค์บรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเล่าเรื่องเป็นเครื่องมือ (กนกวรรณ ชูชาญ, 2552)

จากการเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และคนในชุมชน ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีความภาคภูมิใจ แสดงถึงความจริงจังในการแลกเปลี่ยนความรู้อันตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรในชุมชน และได้ร่วมกันจัดทำชุดการเรียนรู้ อีกทั้งเสนอให้ใช้พื้นที่ ของหมู่บ้านหนองหอยเป็นตัวอย่างในชุดการเรียนรู้ และชาวบ้านยินดีที่จะให้ความร่วมมือหากจะมาศึกษาในสถานที่จริงเพื่อที่จะได้เกิดความรู้และความเข้าใจยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือและความต้องการที่จะช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนของโรงเรียนเป็นอย่างดี สอดคล้องกับ สรรค์ วรอินทร์ และคณะ (2546) เสนอไว้ในรายงานการวิจัยเรื่อง เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชน : มิติด้าน การปฏิรูปการศึกษา ซึ่งทำการวิจัยในชุมชนท่าเสาดีจ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ทำการวิจัยโดยกระบวนการมีส่วนร่วม บูรณาการกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล โรงเรียน และชุมชน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนมีความตระหนักในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของตน ได้แก่ ความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าสิ่งที่ดีในชุมชนของตน เช่น วัฒนธรรมดั้งเดิม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้งานวิจัยโดย ประเสริฐ จันแก้ว (2555) เรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าเงื่อนไขสู่ความสำเร็จของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือผู้บริหารโรงเรียน คณะครู คณะกรรมการโรงเรียนขั้นพื้นฐานที่ต้องเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ ผู้แทนของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และสร้างศรัทธาความเชื่อมั่น มีความจริงจังต่อกัน ให้ความสำคัญแก่ผู้แทนของชุมชนทุกคนไม่ว่าฐานะใด โดยยึดนักเรียนเป็นหลัก และยึดหยุ่นต่อกันตามบริบทของวัฒนธรรมไทย

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้เสนอแนวทางในการจัดการความรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียน และชุมชน โดยเห็นว่าหน่วยงานของรัฐควรช่วยสนับสนุนงบประมาณ ควรมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีผู้ที่รับผิดชอบที่แน่นอน และให้ประชาชนและเยาวชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรในป่าชุมชน : กรณีศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนจังหวัดสุรินทร์ โดย อัมพาพรรณ พงศ์พลาดีสัย และคณะ (2544) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรในป่าชุมชนมีดังนี้ คือ ความเข้มแข็งและความสนใจของผู้นำ รองลงมาคือเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ความสนใจและตั้งใจดำเนินงานและประชาชนในชุมชนต้องมีความเข้าใจและให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง และเห็นว่าควรได้รับการสนับสนุนวัสดุงบประมาณอย่างเพียงพอ

ข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากการสำรวจ คือความรู้เกี่ยวกับพืชจำนวน 194 ชนิด ความรู้เกี่ยวกับสัตว์จำนวน 25 ชนิด และความรู้เกี่ยวกับเห็ดจำนวน 8 ชนิด ผู้วิจัยได้นำข้อมูลได้ที่มาศึกษาเพื่อหาชื่อวิทยาศาสตร์และวงศ์ของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น โดยใช้เอกสารประกอบดังนี้ “ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์” ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544 (ลีนา ผู้พัฒนาพงศ์, ก่องการดา ชยามฤต และ จีรวัดน์ บุญทวีคุณ, 2544) พืชผักพรรณไม้พื้นบ้านอีสาน (กมลทิพย์ กลีภาร์, 2543) พืชกินได้ในป่าสะแกราช เล่ม 1 และ เล่ม 2 (สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช, 2552) ต้นไม้น่านรู้ (ธงชัย เปาอินทร์ และ นิวัตร เปาอินทร์, 2544) เห็ดในป่าสะแกราช (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2550) ความหลากหลายของเห็ดและราขนาดใหญ่ในประเทศไทย (อนงค์ จันทรศรีกุล และคณะ, 2551) วิทยาสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก (วีรยุทธ เล่าหะจินดา, 2552) ชีววิทยา สัตววิทยา 3 (อุษณีย์ ยศยิ่งยวด, สัมศักดิ์ ปัญหา และอาจอง ประทศสุนทรสาร, 2552)

ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้มีอุปสรรคที่สำคัญคือการเรียกชื่อพืชของชาวบ้าน หรือผู้รู้ในชุมชน มีความต่างกัน และต่างจากชื่อสามัญ ชื่อพื้นบ้านในเชิงวิชาการ ในกรณีนี้ผู้วิจัยได้นำตัวอย่างพืชไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ณ หอพรรณไม้ กรมป่าไม้ ตรวจสอบความถูกต้อง และศึกษาจากหนังสือที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นประกอบด้วย อุปสรรคดังกล่าวก็พบในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น : กรณีศึกษาพืชสมุนไพรในเขตพื้นที่ป่า ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสลภูภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดย ชินานาตย์ ไกรนารถ และคณะ (2548) กล่าวว่าปัญหาและอุปสรรคที่พบคือพืชสมุนไพรต้นเดียวกันผู้รู้เรียกชื่อต่างกัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย การจัดการความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา : กรณีศึกษาโรงเรียนท่าช้างราษฎร์บำรุง มีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.1 ประชาชนในชุมชนมีความรู้ในการใช้ประโยชน์และการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ มากพอสมควร และเป็นความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งความรู้นั้นช่วยในการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพให้คงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน แต่ในปัจจุบันเยาวชนในชุมชนไม่ค่อยเล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ โดยให้เยาวชนได้เรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือผู้ที่มีความรู้ในชุมชนเพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชนของตนเองได้ดียิ่งขึ้นหน่วยงานราชการในท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ ความหลากหลายทางชีวภาพให้มากขึ้น

5.3.2 พื้นที่ที่ทำการวิจัยครั้งนี้นอกจากจะเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย พื้นที่เกษตรกรรม แล้วยังมีพื้นที่ส่วนที่เป็นป่าเต็งรัง ซึ่งเป็นป่าชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญและเป็นแหล่งอาหารให้แก่คนในชุมชน

ใกล้เคียง จึงควรที่จะมีการศึกษา สํารวจ ทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่ดังกล่าว และกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ป่าเต็งรังแห่งนี้ให้คงอยู่ต่อไป

5.3.3 ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้ ได้จัดทำชุดการเรียนรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน สามารถนำชุดการเรียนรู้ดังกล่าวมาทดลองใช้และพัฒนาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อไป หรือทำการศึกษาและพัฒนาพื้นที่ป่าสงวนหนองเต็ง-จักราช ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพได้